

Kahána Mózes halálára

Régi munkatársát vesztette el a *Korunk* a hetvenhét éves korában Budapesten elhunyt Kahána Mózes személyében. Földink volt: Gyergyóbékáson született. Mozgalmi és írói útját a térképen is követhetjük, de még inkább az elmúlt fél évszázad történelmének, a nemzetközi munkásmozgalom történetének útvonalain: Budapest (ahol fegyvert fogott a Tanácsköztársaság védelmében), Bécs (ahol a kommün emigránsainak keserű kenyerét ette), Doftana (ahonnan a Forradalmi Írók Nemzetközi Szövetsége kezdeményezte tiltakozás szabadítja ki), Párizs, Berlin, Moszkva.

Kahána Mózes az avantgarde jegyében kezdte pályafutását a húszas években, első versei a Kassák szerkesztette *Mában* jelennek meg. Expresszionista hangvételű verskötetek után tér át a prózára, annak a mozgalmi irodalomnak a szelvében, amely szükségképpen vezette a *Korunkhoz*, Gaál Gáborhoz. Elbeszélései és regényei mellett 1937—1940 között bontakozott ki románul és magyarul a párt irányította hazai sajtóban álnéven folytatott közírói munkássága. Pártos publicisztikáját a korszak kommunista tollforgatóinak hivatástudatával gyakorolta, és sem ő, sem olvasói nem sorolták szépirodalmi munkásságánál alacsonyabb rangba.

Kevesen tudják ma már, hogy Kahána Mózes volt a *Korunk*beli Köves Miklós, s ugyanezen a néven adta ki legjelentékenyebb regényét, a *Hat nap és a hetediket* is. Az álnév akkortájt nem pusztá travesztia volt, hanem egy politikailag elkötelezett írócsoporthoz szükség diktálta létformája Európa-szerte. De mást is jelentett, többet, mint kényszerű rejtőzködést az ellenségeit felismerni képes és megsemmisíteni kész hatalom elől: az egyén, az Én visszavonulását a Mi fedezékébe, feloldódását a közösség ügyében, amelyet álnéven vagy névtelenül is minden leírt sor szolgálni volt hivatott.

Kahána Mózes jellegzetes képviselője volt annak a mozgalmi elkötelezettségű irodalomnak, amely nem az olvasó esztétikai gyönyörűségét kereste, hanem a társadalmi-történelmi célirányosság szolgálatát tekintette feladatának; olyan értékrendszert állított fel, amelynek nem az esztétikum, hanem az etikum — az osztályerkölcs — volt központi kategóriája. Ars poeticája ars politica volt, nem az utókornak írt, hanem az utókorért. Kahána Mózes számára az írás a harc egyik eszközévé vált, a harc pedig az élet egyetlen lehetséges módszere volt. A világ megváltoztatásáért élt, küzdött, írt, és közben ő maga is változott: szabadsága a szükségyszerűségek elfogadásának egymásutánjaiból alakult fegyveremmé. Ezt a fegyelmet — az írástudó, a harcos önuralmát, gyakran önelgyőzését — a mai olvasó csak az irodalomból nem értheti meg. Aki Kahána Mózes pályája derekán írott munkáiban hiába keresi Kassák munkatársát, a *Ma* költőjét, azt ugyan-csak a történelem tanúságaihoz kell utalnunk.

A húszas években megjelent *Túl a politikán* című expresszionista verskötet szerzője úgy marad meg a köztudatban, hogy túl az irodalmon volt író, mert úgy érezte — íróként érezte úgy —, van valami az irodalomban, a betű erejében, ami fontosabb, mint az irodalom. Ezért az alkotói aszkézisért megilleti az a tisztelet, amelyet csak az önmegtágadás, az áldozat életreszóló gesztusával lehet kiérdemelni.

KORUNK

Gáldi László

Nekrológja lakonikus tömörséggel sorolja fel tisztségeit, illetve munkaterületeit: a nyelvtudományok doktora volt, a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének tudományos tanácsadója, címzetes egyetemi tanár, a szótárírás, a romanisztika, a stilisztika és a verstan nemzetközileg elismert művelője. És még így is kimaradt a felsorolásból a műfordító Gáldi László.

Eppen sokoldalú tevékenysége miatt nem ismertük eléggé életében? Pedig nem szertefutó, csupán szerteágazó, de egy töről sarjadó tudományos és művészi tevékenységet folytatott, munkásságának egyik oldala nem elfödte, hanem felerősítette a többi. Inkább a nyelvtudomány művelőinek viszonylagos elszigeteltsége

miatt nem ismertük kellőképpen. A romániai irodalmi közvélemény Gáldi Lászlót elsősorban mint a román irodalom, a román verselés magyar tudósát tartotta számon. Valóban az volt, e területen az egyik legnagyobb. 1928-ban könyv alakban közreadott első Eminescu-, Vlahuță-, Coșbuc- és Stamatiad-fordításai óta megszakítás nélkül foglalkozott a román irodalom, különösen a költészet kérdéseivel. Tanulmányt írt a Școala Ardeleană (Erdélyi Iskola) és a magyar „deákosság” kapcsolatairól, még 1939-ben francia nyelvű könyvben tette közzé kutatásainak eredményeit a román nyelv újjörög jövevényszavairól. Francia nyelvű verstanti tanulmányában román példákkal élt; tökéletesen otthonos volt a román költészet minden korszakában. 1942-ben George Călinescu irodalomtörténetét tekintette át, Tassónak a román klasszikusokra tett hatásáról jelentette meg tanulmányt. Egy év múlva a jambusos verselés kezdeteiről értekezett, különös tekintettel a magyar és a román költészetre. Ezt az akkoriban nem nagyon méltányolt munkásságot teljesítette ki az elmúlt harminc évben, s vált a romanisztika nemzetközileg megbecsült szaktekinthelyévé. Bukarestben, román nyelven megjelent két alapvető munkája e vonatkozásban mintegy összegezése gazdag romanisztikai és stilisztikai tevékenységének. Az egyik Eminescu költői stílusát elemzi (*Stilul poetic al lui Mihai Eminescu*, 1964), a másik bevezetés a román vers történetébe (*Introducere în istoria versului românesc*, 1971). Ez utóbbi mű a XVII. századtól a második világháborúig öleli fel a román vers történetét, legfontosabb jelenségeit, s noha közel ötszáz lapnyi könyv, ilyen terjedelemben sem térhetett ki mindenre, ezért nevezte könyvét a szerző „bevezetésnek”. E kötetéről írta, s mintegy a román tudományosság köszönetét tolmácsolta Gáldi Lászlónak Valentin Tașcu bírálata: „Csodálattal tekintünk Gáldi professzor hihetetlen munkabírására és precizítására, bámuljuk szenvedélyét, amellyel a prozódiai adatok sivatagán áthatolva, *hitelesen* tudta felmutatni a költészet csodáját — ez az, amire az »en vogue« kritika hiába törekszik.”

Tudományos és irodalmi munkássága természetesen a magyar irodalomba és tudományosságba ágyazódott. Könyvet adott ki *Vers és nyelv a reformkorban* címmel, megírta a felvilágosodás kori és reformkori magyar szótárirodalom történetét, külön kötetben foglalkozott Szenczi Molnár Albert zoltárverseivel. Áttekinthette a magyar vers fejlődését a XIX. század első felében. Ő volt a „tervfelelőse” — ahogy magát nevezte — az Akadémia Petőfi-szótárának, amelynek első kötete még Gáldi életében megjelent, közel 25 ezer címszóval. Egykori tanítványai (rövid ideig a kolozsvári egyetem tanára is volt) mint nagy ösztönzőt, serkentőt, pártfogót, igazi tudományos vezetőt emlegetik, aki mindenkor a széles összefüggésekre irányította a hallgatók érdeklődését, tágabbra kívánta nyitni az ablakot más irodalmak, elsősorban a szomszédos vagy éppen együttélő irodalmak felé, mert ez kölcsönösen gazdagít. Ez a belső, lelki ösztönzés készítette arra, hogy a klasszikus román költők fordításán kívül (részét vett Argezei, Blaga, Macedonski, Pillat magyar bemutatásában) a legfiatalabbaktól is azonnal lefordítsa azt, ami megtetszett neki. Ő, aki valamikor tanulmányt írt, könyvet adott ki a „váradi hídverésről”, egész munkásságát „hídverésnek” is tartotta, és valóban, erős pillérekkel támasztotta alá egymás megismerésének és megbecsülésének kölcsönösen járható hídját.

Hatvannégy esztendő élt. Elégett a munkában. Roppant szigorú időbeosztással dolgozott. Másként képtelen lett volna ilyen mennyiségű munkát elvégezni. Mikor szeme meggyöngült, segítséggel is tovább végezte, fogyatkozó erővel bár, a maga elé tűzött feladatokat. Élete — kolozsvári tanárkodásán kívül is — több vonatkozásban kötődött Erdélyhez; egyik nagyanyja a Hunyad megyei Lozsádról származott, ő maga tizenkét évet Désen élt, majd hat esztendeig Aradon járt gimnáziumba. Aradi évei a román irodalommal való kapcsolatainak első szálait szőtték bele életébe. „Ilyen emlékek alapján tartom magam félig-meddig erdélyinek” — vallotta.

A magunk halottjaként is búcsúztatjuk. Dimitrie Danciu írta a *Tribunában*, hogy Gáldi László jó ismerője, hűséges barátja volt a román népnek, éppen ezért halála a románok számára is súlyos veszteséget jelent. Szabó Zoltán egyetemi tanár az *Utunkban* a stilisztika nagy nemzetközi nevű tudósától búcsúzott: „Gáldi László gazdag életművéből sokat tanulhatunk. Az adatoknak filológus igényű feltáró munkáját éppúgy megtalálhatjuk nála, mint a már föltárt anyag fölényes, magasból szemlélt, nagy folyamatokat és finom, árnyalatnyi sajátosságokat egyaránt egybefogó rendszerezését, valamint a vizsgálatok szempontbeli változatoságát. Kutatásainak folytatása sokak feladata.”

E „sokak” ilyen vagy olyan módon mind tanítványai, barátai és tisztelői voltak, maradnak Gáldi Lászlónak.

Beke György